

КРИВЕЦЬКИЙ
Ігор Ігорович
i.kryvetskyi@ukr.net

УДК 338.432:338.436:330.341.4(477)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ПЕРІОД СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

викладач, Львівський
університет бізнесу та
права

FEATURES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES FUNCTIONING IN THE PERIOD OF STRUCTURAL DISTRIBUTIONS IN THE AGRICULTURAL HOLDING OF UKRAINE

KRYVETSKYI Ihor Ihorovych – Lecturer, Lviv University of Business and Law

У статті досліджено сучасні умови господарювання аграрних підприємств. Охарактеризовано значення сільського господарства для економіки України. Розраховано індекс, швидкість та інтенсивність структурних зрушень у сільському господарстві. Окреслено динаміку структурних зрушень у сільському господарстві та виявлено період найбільшого його впливу на ВДВ. Проаналізовано тенденції формування обсягів капітальних інвестицій та виробництва продукції аграрними підприємствами. Визначено витрати, що здійснюють найбільший вплив на результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

* * *

В статье исследованы современные условия хозяйствования аграрных предприятий. Охарактеризованы значение сельского хозяйства для экономики Украины. Рассчитан индекс, скорость и интенсивность структурных сдвигов в сельском хозяйстве Украины. Определена динамика структурных сдвигов в сельском хозяйстве и обнаружено период наибольшего его влияния на ВДС. Проанализированы тенденции формирования объемов капитальных инвестиций и производства продукции аграрными предприятиями. Определены расходы, которые осуществляют наибольшее влияние на результаты деятельности сельскохозяйственных предприятий.

* * *

Modern business conditions in the agrarian business require enterprises to be ready and resilient in various confrontations of a rigid competitive environment, flexibility and potential for adaptation to the action of a number of external factors that can with the driving force to destroy established economic mechanisms, or in the form of "underwater currents" to carry out a weighty influence on the results of their activities. This necessitates the definition of specific strategic directions and the development of effective organizational and economic mechanisms for the development of the enterprise, provided with constant monitoring of trends in agricultural development in Ukraine, in particular changes in the regulatory, legal and institutional environment, as well as the emergence of innovative technologies and products.

The purpose of the work is to substantiate the peculiarities of the functioning of agrarian enterprises during the period of structural shifts in agriculture in Ukraine.

According to the results of calculations, the largest impact of agriculture on the airborne vehicles is observed in 2015. The indicator of the intensity of structural changes showed the highest value during the period 2001-2017.

Such processes are associated with a number of positive changes that have taken place in the agrarian sector of Ukraine in 2015, in particular: an increase in the share of agricultural exports; an increase in the employment of the population in agriculture; capturing new markets and increasing the range of export products of agricultural enterprises; increase in grain exports; a rapid increase in the profitability of agricultural production; restoration of vegetation; attraction of financial aid.

Consequently, the opening of new prospects for Ukrainian agrarian firms to enter foreign markets linked to the signing of the economic part of the Association Agreement between Ukraine and the EU on 27 June 2014 (granting of certain preferences for domestic agricultural products) creates many opportunities for them and, at the same time, for many a number of threats and complications. The foregoing outlines the peculiarities of the modern period of structural changes in agriculture - a significant component of the macroeconomic system of Ukraine, which necessitates the definition of specific strategic directions and the development of effective organizational and economic mechanisms for the development of the enterprise on an innovative basis.

Ключові слова: аграрні підприємства, сільськогосподарська продукція, сільське господарство, розвиток, економічна система

Ключевые слова: аграрные предприятия, сельскохозяйственная продукция, сельское хозяйство, развитие, экономическая система

Keywords: agrarian enterprises, agricultural products, agriculture, development, economic system

ВСТУП

Сучасні умови господарювання в аграрному бізнесі вимагають від підприємств готовності і стійкості у різних протистояннях жорсткого конкурентного середовища, гнучкості та потенційних можливостей для адаптації до дії низки зовнішніх чинників, що можуть з рушійною силою руйнувати налагоджені господарські механізми, чи у вигляді "підводних течій" здійс-

нювати вагомий вплив на результати їх діяльності. Це зумовлює потребу у визначенні конкретних стратегічних напрямів та розробці ефективних організаційно-економічних механізмів щодо розвитку підприємства, забезпечених постійним моніторингом тенденцій розвитку сільського господарства в Україні, зокрема змін у нормативно-правовому, інституційному середовищі, а також появи інноваційних технологій та продукції.

МЕТА РОБОТИ полягає в обґрунтуванні особливостей функціонування аграрних підприємств у період структурних зрушень в сільському господарстві України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використано методи аналізу й синтезу, багатофакторного динамічного регресійного моделювання. Дослідження базується на офіційних даних Державної служби статистики України та Інтернет-представництва Міністерства аграрної політики та продовольства України.

РЕЗУЛЬТАТИ

Значення сільського господарства в економічній системі України є досить вагомим і становить: 17,7 % від загальної кількості зайнятого населення (2860,7 тис. осіб у 2017 р.); 8,8% усіх найманих працівників; 10,2 % від ВВП (без врахування податків на товари, 2017 р.); 12,1 % від ВДВ (305,2 млрд. грн. у 2017 р.); 14,1 % від загального обсягу капітальних інвестицій (63401 млн. грн. у 2017 р.); 3,2 % основних засобів (264,9 млрд. грн. у 2016 р.); 1,6 % від загального обсягу прямих інвестицій (621,9 млн. дол. США у 2017 р.) [1].

Проаналізувавши особливості різних методичних підходів науковців стосовно визначення структурних змін галузевого рівня, в контексті зрушень у структурі сільського господарства, як вагомої компоненти макроекономічної системи України, вважаємо цілком обґрунтованою наступну послідовність розрахунків (рис. 1):

- 1) індексу структурних зрушень (ICF);
- 2) швидкості структурних зрушень (VCF);
- 3) інтенсивності структурних зрушень (ECF).

При цьому масою структурних зрушень визначено частку сільського господарства у валовій доданій вартості (MCT). Досліджуваний період вважаємо за доцільне почати з 2001 р. (базовий (M_0CT)), де спостерігається позитивна динаміка ключових макроекономічних показників після довготривалих негативних соціально-економічних тенденцій 90-х рр. XX ст.

За результатами розрахунків найбільший вплив сільського господарства на ВДВ відзначається у 2015 р. Показник інтенсивності структурних зрушень показав найбільше значення (-2,13) протягом періоду 2001-2017 рр. (рис. 2).

Такі процеси пов'язані із низкою позитивних змін, що відбулися в аграрному секторі України у 2015 р., зокрема [1; 3]:

- розширення частки в експорті сільського господарства до 38 %;
- збільшення зайнятості населення у сільському господарстві до 17 %;
- опанування нових ринків та збільшення номенклатури експортної продукції аграрних підприємств (137 підприємств вийшли на ринок Китайської народної Республіки з кукурудзою, соєю, ячменем, молочною продукцією; 64 підприємства – на ринок Республіки Молдови з м'ясом птиці, м'ясними та молочними продуктами, столовими яйцями та рибою; 27 підприємств – на ринок Республіки Вірменія з молочними продуктами, м'ясом та м'ясними продуктами, рибними

продуктами; 22 підприємства – на ринок Республіки Казахстан з молочними продуктами, м'ясом та м'ясною продукцією; 13 підприємств – на ринок Республіки Узбекистан з м'ясом та м'ясними продуктами; 10 підприємств – на ринки країн ЄС з молочною продукцією; 7 підприємств – на ринок Республіки Киргизія з м'ясом та м'ясними продуктами; 5 підприємств – на ринок ОАЕ з м'ясом птиці; 3 підприємства – на ринок Єгипту з товарною продукцією ВРХ; 2 підприємства – на ринок Держави Ізраїль із столовими яйцями; 1 підприємство – на ринок Азербайджанської Республіки з продукцією племінної та товарної ВРХ);

– зростання експорту зернових (2014/2015 рр. – 34,8 млн. т., 2015/2016 рр. – понад 36 млн. т.);

– стрімке збільшення рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції (рис. 3);

– відновлення вегетації на площі 6,9 млн. га з 7,1 млн. га;

– залучення допомоги 10 млрд. грн. (7,8 млрд. грн. – залучено пільгового кредитування для 3600 малих і середніх сільгоспвиробників; 2 млрд. грн. – понад 15 проектів міжнародної допомоги; 300 млн. грн. – виділено з держбюджету для компенсації ставок за кредитами).

З 2015 р. простежується зростання обсягів капітальних інвестицій у сільське господарство (рис. 4).

Проте частка інвестицій у загальному обсязі капітальних інвестицій у 2018 р. зменшилася на 1,5% (рис. 5).

На фоні зростаючої тенденції з 2000 р. сільськогосподарського виробництва підприємствами, у тому числі фермерськими господарствами та господарствами населення, простежується різкі скорочення у 2015 р. (із 139,1 млрд. грн. у 2014 р. до 131,9 млрд. грн.) та у 2017 р. (з 145,1 млрд. грн. у 2016 р. до 140,5 млрд. грн.) обсягів продукції рослинництва, що пов'язано, в основному зі зростанням витрат на виробництво; зниженням попиту переробних підприємств; погіршенням роботи тваринницьких підприємств на фоні послаблення чи повної втрати кооперативних зв'язків; відсутністю можливості проведення польових робіт на територіях Сходу України [1].

Необхідність активного формування інвестиційного потенціалу в сучасних умовах вимагає раціонального використання фінансових ресурсів підприємств агробізнесу. Для визначення найбільш вагомих для результатів функціонування підприємства напрямків витрат, у статті використано динамічну балансову кросс-секшн регресію як вагомий інструмент багатофакторного динамічного регресійного моделювання. Множину показників (16 – незалежних (вхідних, x_n), що характеризують витрати підприємства, та 2 – залежних (вихідних, Y_1 , Y_2) результуючих показника) сформовано у динаміці 2011-2016 рр. у розрізі регіонів України та логарифмовано для обчислення у програмному середовищі Statistica 10.0. При цьому утворилась масштабна генеральна вибірка із 2304 спостережень за кожною залежною змінною.

Результати аналізу відносно впливу витрат (x_1-x_{16}) на чистий прибуток (Y_1) та рівень рентабельності (Y_2) сільськогосподарських підприємств подано у табл. 1.

Показник	Функція	Розрахунок
1. Індекс структурних зрушень	Відображення динаміки економічної структури	$I_{cr} = \frac{M_{cr}}{M_{0cr}},$ де I_{cr} – індекс структурних зрушень; M_{cr} – маса структурної зміни у досліджуваному періоді; M_{0cr} – маса структурної зміни у базовому періоді
2. Швидкість структурних зрушень	Співставлення різних структурних змін, встановлення дихотомії та асинхронності змін	$V_{cr} = \frac{M_{cr} - M_{0cr}}{T},$ де V_{cr} – швидкість структурних зрушень; T – час проходження структурного зрушення (різниця між роками, що з кожним роком зростає на 1)
3. Інтенсивність структурних зрушень	Визначення рівня структуро-утворювального впливу	$E_{cr} = M_{cr} * V_{cr},$ де E_{cr} – інтенсивність структурних зрушень

Рис. 1. Послідовність розрахунків структурних зрушень сільського господарства в макроекономічній системі [модифіковано за [2, С. 91-92]]

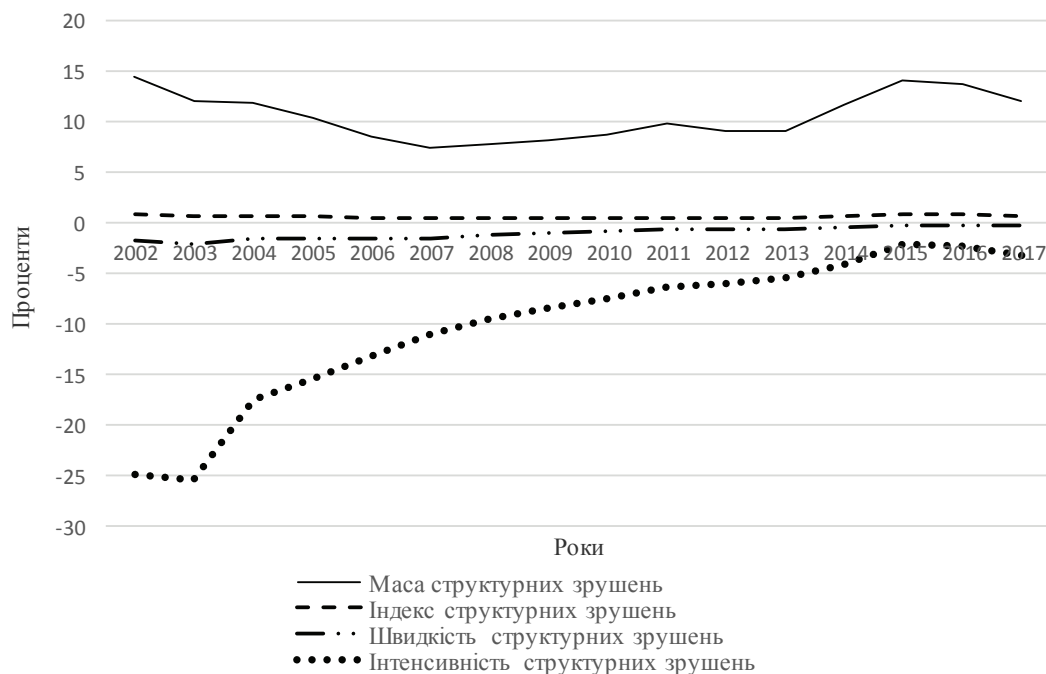

Рис. 2. Динаміка структурних зрушень у сільському господарстві, 2001-2017 рр. [розраховано та сформовано за [1]]

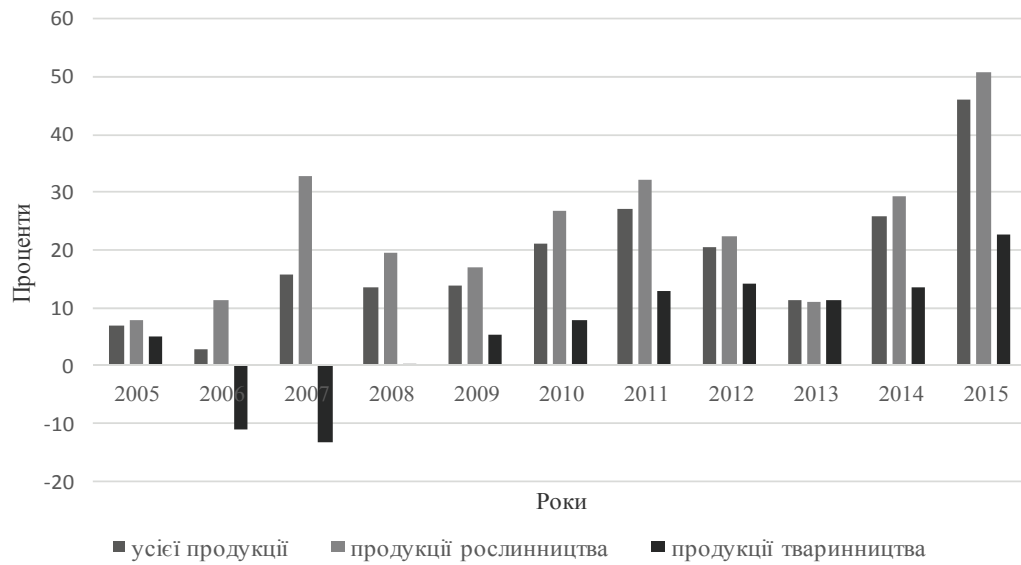

Рис. 3. Рентабельність виробництва сільськогосподарської продукції, % [сформовано за [1; 3]]

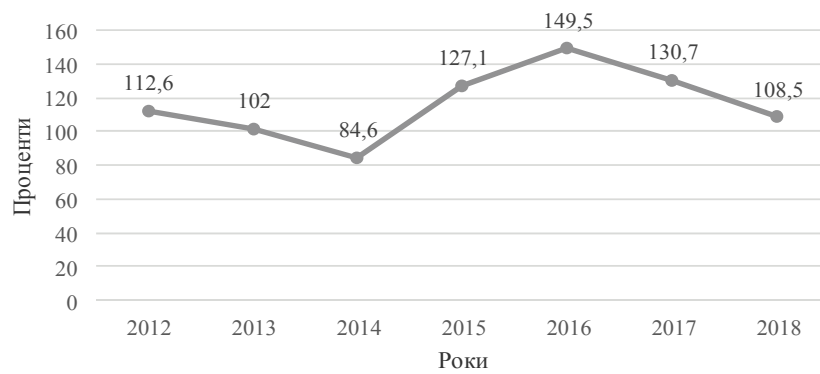

Рис. 4. Індекси капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство (% до відповідного періоду попереднього року) [сформовано за [1]]

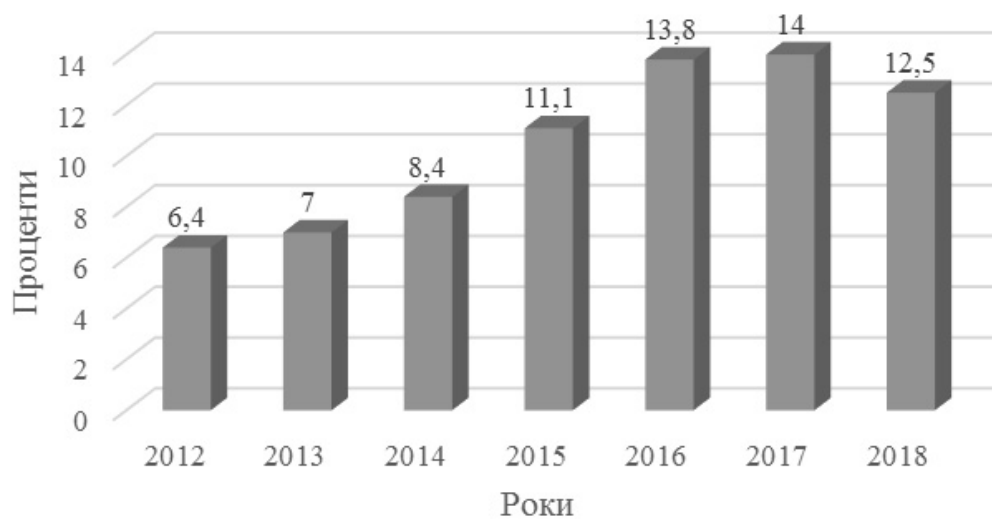

Рис. 5. Частка інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство у загальному обсязі освоєння капітальних інвестицій (%) [сформовано за [1]]

Таблиця 1

Вплив витрат (x_1-x_{16}) на чистий прибуток (Y_1) та рівень рентабельності (Y_2) сільськогосподарських підприємств [розраховано та сформовано за [1]]

НЕЗАЛЕЖНІ ЗМІННІ	ЗАЛЕЖНІ ЗМІННІ	
	Чистий прибуток (Y_1)	Рівень рентабельності (Y_2)
	Коефіцієнт кореляції	
	R=0,873	R=0,6
	Скоригований коефіцієнт детермінації	
	R ² =0,762	R ² =0,36
	Критерій Фішера	
	(F(3,140)=149,37)	(F(7,136)=10,921)
	при p<0,0000	при p<0,00000
	Вільний член	
	B= -2,097	B= -3,279
x_4 – витрати, пов'язані із заготівельною діяльністю, зокрема складування сировинної продукції, а також плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація приміщень та втрати від браку сільськогосподарських підприємств (тис. грн)	0,946	1,482
x_5 – орендна плата за земельні частки (паї) сільськогосподарських підприємств (тис. грн)	-0,926	-1,705
x_9 – витрати на покупні корми сільськогосподарських підприємств (тис. грн)	–	0,271
x_{10} – витрати на іншу продукцію сільського господарства сільськогосподарських підприємств (тис. грн)	–	-0,267
x_{14} – витрати на паливо й енергію сільськогосподарських підприємств (тис. грн)	–	-0,238
x_{15} – витрати на запчастини, ремонт і будівельні матеріали для ремонту сільськогосподарських підприємств (тис. грн)	0,849	1,4
x_{16} – оплата послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями та інші матеріальні витрати сільськогосподарських підприємств (послуги з поточного ремонту сільськогосподарської техніки, автомобілів, унесення добрив, боротьби зі шкідниками рослин, а також транспортування вантажів) (тис. грн)	–	-0,61

Відтак найбільший вплив на результати діяльності сільськогосподарських підприємств здійснюють витрати, пов'язані із заготівельною діяльністю, зокрема складування сировинної продукції, а також плата за оренду земельних і майнових паїв, амортизація приміщень та втрати від браку аграрних підприємств. За результатами кросс-секшн регресії, при збільшенні на 1 тис. грн. цих витрат, чистий прибуток підприємств зростає на 0,95 тис. грн. та, відповідно, на 1,5 % зростає рівень рентабельності у валовому вимірі. Також значним впливом відзначаються витрати на запчастини, ремонт і будівельні матеріали для ремонту сільськогосподарських підприємств ($x_{15} = 0,849$ для Y_1 та 1,4 для Y_2). Ці показники відображають активність господарської діяльності та її розширення, тому корелюються в основному з результатуючими.

Результати аналізу показують значний обернений вплив орендної плати за земельні частки (паї) підприємств агробізнесу ($x_5 = -0,926$ для Y_1 та -1,705 для Y_2). Тобто зі збільшенням на 1 тис. грн. цих витрат чистий прибуток зменшиться на 0,9 тис. грн., а рівень рентабельності скоротиться на 1,7.

ВИСНОВКИ

Відтак відкриття нових перспектив виходу українських аграрних фірм на зовнішні ринки, пов'язаних із підписанням 27 червня 2014 р. економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (надання

певних переваг для вітчизняної сільськогосподарської продукції) створює для них багато можливостей і, водночас, для багатьох низку загроз та ускладнень. Вищезазначене окреслює особливості сучасного періоду структурних зрушень у сільському господарстві – важомий компоненті макроекономічної системи України, що зумовлює потребу у визначенні конкретних стратегічних напрямів та розробці ефективних організаційно-економічних механізмів стосовно розвитку підприємств на інноваційних засадах, забезпечених постійним моніторингом тенденцій в аграрній сфері.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Пинда Ю.В. Стратегія розвитку будівельного сектору України: монографія. Львів: Растр-7, 2018. 327 с.
3. Офіційне Інтернет-представництво Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: <http://minagro.gov.ua>.

References

1. State Statistics Service of Ukraine: Official site. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (in Ukrainian).
2. Pynda Yu.V. Development Strategy of the Ukrainian Building Sector. Lviv: Rastr-7, 2018 (in Ukrainian).
3. Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine: Official Internet representation. URL: <http://minagro.gov.ua>. (in Ukrainian)].